

Wyrok z dnia 9 stycznia 2012 r.

II UK 74/11

Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 1 kwietnia 1985 r. w sprawie szczególnych zasad ustalania podstawy wymiaru emerytur i rent (jednolity tekst: Dz.U. z 1989 r. Nr 11, poz. 63 ze zm.), określające zasady ustalania podstawy wymiaru świadczeń, gdy pracownik zatrudniony był za granicą, pozostaje w mocy na podstawie art. 194 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (jednolity tekst: Dz.U. z 2009 r. Nr 153, poz. 1227 ze zm.) jako niesprzeczne z przepisami tej ustawy.

Przewodniczący SN Jerzy Kuźniar (sprawozdawca), Sędziowie SN: Roman Kuczyński, Jolanta Strusińska-Żukowska.

Sąd Najwyższy, po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w dniu 9 stycznia 2012 r. sprawy z wniosku Józefa T. przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych-Oddziałowi w G. o wysokość emerytury, na skutek skargi kasacyjnej wnioskodawcy od wyroku Sądu Apelacyjnego w Gdańsku z dnia 14 września 2010 r. [...]

o d d a l i ł skargę kasacyjną.

U z a s a d n i e

Wyrokiem z dnia 14 września 2010 r. [...] Sąd Apelacyjny w Gdańsku, w sprawie przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych-Oddziałowi w G. o wysokość emerytury, oddalił apelację wnioskodawcy Józefa T. od wyroku Sądu Okręgowego-Sądu Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Gdańsku z siedzibą w Gdyni z dnia 30 listopada 2009 r., którym oddalono odwołanie wnioskodawcy od decyzji organu rentowego z dnia 26 lutego 2009 r. ustalającej ponownie wysokość emerytury w kwocie 1003,87 zł miesięcznie. W odwołaniu od tej decyzji wnioskodawca kwestionował przyjęty przez organ rentowy wskaźnik wysokości podstawy wymiaru świadczenia (dalej wwpw) 90,61 % zamiast 131%, jaki był stosowany przy pierwszym ustalaniu emerytury.

W stanie faktycznym sprawy wnioskodawca (urodzony 25 maja 1945 r.) od dnia 28 sierpnia 1962 r. do dnia 31 października 1987 r. był zatrudniony w Przedsiębiorstwie Robót Instalacyjno-Montażowych „P.” w P.G. na stanowisku monter instalacji sanitarnych. W okresie od dnia 12 lutego 1981 r. do dnia 12 lutego 1982 r. wykonywał pracę w Iraku. Od dnia 1 listopada 1987 r. do dnia 26 listopada 1990 r. prowadził zakład rzemieślniczy w zakresie instalacji sanitarnych. Decyzją z dnia 15 listopada 1990 r. organ rentowy przyznał wnioskodawcy prawo do renty inwalidzkiej według trzeciej grupy od dnia 23 listopada 1990 r. - po wyczerpaniu zasiłku chorobowego. Wysokość świadczenia obliczona została na podstawie zarobków z trzech lat, tj. 1984 - 1986 a wwpw wyniósł 124,51%. Wnioskodawca od marca 1992 r. uprawniony był do renty inwalidzkiej według drugiej grupy. We wniosku z dnia 20 kwietnia 2004 r. wnioskodawca domagał się przeliczenia świadczenia rentowego przedkładając pozwanemu umowę o pracę na czas określony z dnia 10 lutego 1981 r. dotyczącą zatrudnienia na budowie eksportowej (ze wskazanym wynagrodzeniem walutowym), legitymację ubezpieczeniową z wpisanymi w niej zarobkami z lat 1973 i 1974 [...], kartoteki zarobkowe z lat 1977 - 1987 [...]. Organ rentowy w oparciu o przedłożone nowe dowody decyzją z dnia 30 kwietnia 2004 r. przeliczył wysokość renty wnioskodawcy z tych samych lat 1984 - 1986, przyjmując zarobki wskazane w kartotekach zarobkowych. Nowy wwpw wyniósł 131,84%. Kolejną decyzją z dnia 10 maja 2004 r. organ rentowy odmówił przeliczenia świadczenia z kolejnych 10 lat i z 20 lat wybranych z całego okresu podlegania ubezpieczeniu, bowiem wnioskodawca udokumentował zarobki jedynie z 16 lat, zaś wwpw z 10 kolejnych lat byłby niższy od dotychczasowego. W dniu 25 maja 2005 r. wnioskodawca wystąpił z wnioskiem o emeryturę, uzyskując dochodzone świadczenie na podstawie decyzji z dnia 7 czerwca 2005 r. Do obliczenia wysokości tego świadczenia organ rentowy przyjął podstawę wymiaru renty. Z wyliczeń organu rentowego wynika, że wysokość emerytury obliczona z kolejnych 10 lat kalendarzowych poprzedzających wniosek o emeryturę (wvpw 46%) oraz nowej kwoty bazowej, byłaby dla wnioskodawcy mniej korzystna. Józef T. nie odwołał się od powyższej decyzji, lecz pismem dnia 7 stycznia 2009 r. zwrócił się o ponowne przeliczenie emerytury, nie przedkładając nowych dowodów. Organ rentowy dokonał przeliczenia emerytury według różnych wariantów, z których najkorzystniejsze okazało się obliczenie emerytury na podstawie zarobków z 20 lat wybranych z całego okresu ubezpieczenia i przyjęcie za brakujące lata minimalnego wynagrodzenia pracowników. W decyzji z dnia 26 lutego 2009 r. ustalono

ponownie wysokość emerytury w kwocie 1.003,87 zł miesięcznie, a nowo obliczony wwpw wyniósł 90,61%. Wobec odwołania się od powyższej decyzji, kwestionującego zasadność przyjęcia przez organ rentowy wskaźnika wwpw 90,61% zamiast wwpw 131%, Sąd Okręgowy wyrokiem z dnia 30 listopada 2009 r., uznał odwołanie wnioskodawcy za niezasadne, wskazując w uzasadnieniu, że zebrane dowody nie pozwalają na ustalenie wysokości wynagrodzenia wnioskodawcy w przyjętym zarówno przez wnioskodawcę jak i organ rentowy okresie. Stosownie bowiem do art. 15 ust. 2a ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (jednolity tekst: Dz.U. z 2009 r. Nr 153, poz. 1227 ze zm., dalej ustawa o emeryturach i rentach), należało przyjąć za podstawę wymiaru składek kwotę obowiązującego w tym okresie wynagrodzenia minimalnego pracowników, proporcjonalnie do okresu podlegania ubezpieczeniu i wymiaru czasu pracy, co też uczynił organ rentowy w stosunku do lat 1962 do 1972, 1975 i 1976, oraz częściowo do 1981 i 1982.

Rozpatrując apelację wnioskodawcy od powyższego wyroku, Sąd Apelacyjny podzielił w całości ustalenia Sądu pierwszej instancji przyjmując je za własne. W uzasadnieniu wyroku Sąd wskazał, że wnioskodawca składając w maju 2005 r. wniosek o emeryturę domagał się ustalenia podstawy wymiaru świadczenia na podstawie wynagrodzenia z kolejnych 10 lat kalendarzowych przypadających w okresie od 1962 r. do 1981 r., czyli ustalenia podstawy wymiaru na nowo. Wobec tego, że wskazany przez wnioskodawcę okres 10 lat nie przypada w dwudziestoleciu poprzedzającym bezpośrednio rok złożenia wniosku o emeryturę, nie było możliwe obliczenie podstawy wymiaru świadczenia w sposób wskazany we wniosku. Nieprzedłożenie zarobków z 20 lat wybranych z całego okresu podlegania ubezpieczeniu (a jedynie z 16 lat) spowodowało przyjęcie do ustalenia podstawy wymiaru emerytury podstawy wymiaru renty. Zmiana z dniem 1 stycznia 2009 r. art. 15 ustawy o emeryturach i rentach dokonana ustawą z dnia 4 września 2008 r. o zmianie ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (Dz.U. Nr 192, poz. 1180) poprzez dodanie ust. 2a pozwoliła na ponowne obliczenie świadczenia i przyjęcie do ustalenia podstawy wymiaru składek kwoty obowiązującego w tym okresie minimalnego wynagrodzenia pracowników. Nie można jednak było przyjąć do obliczenia emerytury, tak jak oczekiwał tego wnioskodawca, hipotetycznych zarobków osiągniętych w latach 1969, 1971 i 1972 a porównywalnych - w jego ocenie - do zarobków z roku 1973 i 1974, czy też średniego wynagrodzenia krajowego. Podstawę wymiaru eme-

rytury stanowi bowiem przeciętna podstawa wymiaru składek na ubezpieczenie emerytalno - rentowe lub na ubezpieczenie społeczne czyli zarobki faktycznie wypłacone, od których opłacono składkę na ubezpieczenie (lub od których był obowiązek ich opłacenia), nie zaś zarobki porównywalne czy średnie krajowe. Nie było także możliwe przyjęcie do ustalenia podstawy wymiaru świadczenia wynagrodzenia walutowego z okresu zatrudnienia w Iraku w świetle § 10 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 1 kwietnia 1985 r. w sprawie szczegółowych zasad ustalania podstawy wymiaru emerytur i rent (jednolity tekst: Dz.U. z 1989 r. Nr 11, poz. 63 ze zm.), prawidłowo przywołanego przez Sąd pierwszej instancji. Wnioskodawca takich zarobków nie przedstawił, chociaż w piśmie z dnia 25 czerwca 2004 r. był o powyższym informowany przez organ rentowy. Tym samym co do części wynagrodzenia walutowego, zastosowanie miał § 10 pkt 2 rozporządzenia stanowiący, że jeżeli w okresie, z którego wynagrodzenie przyjmuje się do ustalenia podstawy wymiaru, pracownik był zatrudniony za granicą do ustalenia podstawy wymiaru przyjmuje się za okresy tego zatrudnienia kwoty wynagrodzenia przysługującego w tych okresach pracownikowi zatrudnionemu w kraju w takim samym lub podobnym charakterze, w jakim pracownik był zatrudniony przed wyjazdem za granicę. Wobec braku dokumentów i ustaleń w tym zakresie, jedyną możliwością - zgodnie z art. 15 ust. 2a ustawy emerytalnej - było przyjęcie minimalnego wynagrodzenia w tym okresie, co do części dotyczącej wynagrodzenia walutowego. Sąd Apelacyjny uznał także za niezrozumiałe domaganie się przez wnioskodawcę uwzględnienia w podstawie wymiaru świadczenia „emerytury za śmierć syna”, z powołaniem się na wyrok w sprawie cywilnej toczącej się przeciwko Skarbowi Państwa - Ministrowi Obrony Narodowej i ustalenia w niej poczynione. Z przedłożonej do akt kserokopii odpisu wyroku wraz z uzasadnieniem wynika, że skarżący dochodził zasądzenia renty na podstawie art. 446 § 2 k.c. (w związku ze śmiercią syna podczas pełnienia służby wojskowej). Sąd Apelacyjny w Warszawie wyrokiem z dnia 22 lipca 2005 r. [...] zasądził na rzecz wnioskodawcy od Skarbu Państwa rentę uzupełniającą, wskazując w uzasadnieniu wyroku, że prowadząc zakład rzemieślniczy wnioskodawca osiągał dochody stanowiące trzykrotność średniej płacy. Uszło jednak uwadze wnioskodawcy, że podstawę wymiaru świadczenia (renty czy emerytury) stanowi podstawa wymiaru składek na ubezpieczenie rentowe i emerytalne albo ubezpieczenie społeczne. W okresie prowadzenia zakładu rzemieślniczego (lata 1987 - 1990) wnioskodawca podlegał ubezpieczeniu społecznemu i z tego tytułu obowiązany był do uiszczania składek na

ubezpieczenie społeczne. Podstawa wymiaru składek zawarta została w piśmie pozwanego organu z dnia 5 listopada 1990 r. Podstawę tę stanowią tylko te zarobki, od których opłacona została składka na ubezpieczenie społeczne, nie zaś dochody przez niego osiągnane z tego tytułu. W podstawie wymiaru świadczenia nie może zostać również uwzględniona renta, nie jest to bowiem składnik wynagrodzenia czy też dochód, od którego opłacana była składka na ubezpieczenie.

W skardze kasacyjnej od tego wyroku, zaskarżając go w całości, pełnomocnik wnioskodawcy zarzucił naruszenie przepisów prawa materialnego polegające na zastosowaniu § 10 pkt 2 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 1 kwietnia 1985 r. w sprawie szczegółowych zasad ustalania podstawy wymiaru emerytur i rent, gdy z uwagi na treść art. 194 ustawy o emeryturach i rentach, przepis ten nie mógł mieć zastosowania oraz naruszenie przepisów postępowania - art. 328 § 2 k.p.c., polegające na wadliwym uzasadnieniu wyroku, przez które nie sposób ustalić podstawy prawnej wyroku, wniósł o uchylenie zaskarżonego wyroku w całości wraz z orzeczeniem o kosztach postępowania.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Stosownie do art. 398¹³ § 1 i 2 k.p.c., Sąd Najwyższy rozpoznaje sprawę w granicach skargi kasacyjnej i jest związany ustaleniami faktycznymi stanowiącymi podstawę zaskarżonego orzeczenia, jeżeli skarga nie zawiera zarzutu naruszenia przepisów postępowania (tak jak w istocie w rozpoznawanej sprawie) lub gdy zarzut taki okaże się niezasadny. Zarzut naruszenia art. 328 § 2 k.p.c. (prawidłowo powinno być: w związku z art. 391 § 1 k.p.c.) może stanowić usprawiedliwioną podstawę kasacyjną wtedy, gdy uzasadnienie wyroku sądu drugiej instancji nie posiada wszystkich koniecznych elementów lub gdy zawiera tak zasadnicze braki, że uniemożliwiają one kontrolę kasacyjną. Chodzi więc o sytuację, w której treść uzasadnienia orzeczenia całkowicie uniemożliwia dokonanie oceny toku wywodu, który doprowadził do wydania wyroku (postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 8 października 1997 r., II CKN 312/97 - niepublikowane; wyrok Sądu Najwyższego z dnia 10 listopada 1998 r., III CKN 792/98, OSNC 1999 nr 4, poz. 83). Trzeba przy tym pamiętać, że art. 328 § 2 k.p.c. zastosowany odpowiednio do uzasadnienia orzeczenia sądu drugiej instancji (art. 391 § 1 k.p.c.) oznacza, że uzasadnienie to nie musi zawierać wszystkich elementów uzasadnienia wyroku sądu pierwszej instancji, ale takie elementy, które ze

względu na treść apelacji i zakres rozpoznawanej sprawy wyznaczony przepisami ustawy są potrzebne do rozstrzygnięcia sporu przez sąd (wyrok Sądu Najwyższego z dnia 20 września 2007 r., II CSK 244/07, niepublikowany). W sytuacji, gdy sąd drugiej instancji nie uzupełniał postępowania dowodowego ani - po rozważeniu zarzutów apelacyjnych - nie znalazł podstaw do zakwestionowania oceny dowodów i ustaleń faktycznych orzeczenia pierwszoinstancyjnego, może te ustalenia przyjąć za podstawę faktyczną swojego rozstrzygnięcia. Wystarczające jest wówczas, by stanowisko to znalazło odzwierciedlenie w uzasadnieniu orzeczenia sądu odwoławczego (wyroki Sądu Najwyższego z dnia 20 stycznia 2000 r., I CKN 356/98, oraz z dnia 17 lipca 2009 r., IV CSK 110/09, oba niepublikowane).

Nie jest także uzasadniony, w ocenie Sądu Najwyższego, zarzut naruszenia prawa materialnego poprzez zastosowanie przez Sądy orzekające w sprawie § 10 pkt 2 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 1 kwietnia 1985 r. w sprawie szczegółowych zasad ustalania podstawy wymiaru emerytur i rent, jako przepisu nie mającego zastosowania z uwagi na treść art. 194 ustawy o emeryturach i rentach. Stosownie do tego przepisu, do czasu wydania przepisów wykonawczych przewidzianych w ustawie pozostają w mocy przepisy wykonawcze wydane na podstawie ustaw i dekrety wymienionych w art. 195, jeżeli nie są sprzeczne z przepisami ustawy o emeryturach i rentach. Nie jest wątpliwe, że do chwili obecnej nie zostały wydane nowe przepisy wykonawcze, zapowiadane w art. 22 ustawy, w myśl którego Rada Ministrów została upoważniona do określenia w drodze rozporządzenia szczegółowych zasad ustalania podstawy wymiaru emerytury i renty, uwzględniających między innymi przypadki, w których podstawę wymiaru emerytury lub renty dla pracowników zatrudnionych za granicą ustala się na podstawie wynagrodzenia przysługującego pracownikom zatrudnionym w tym okresie w kraju w tym samym lub podobnym charakterze, w jakim pracownik był zatrudniony przed wyjazdem za granicę, albo na podstawie kwot ryczałtowych.

Nie budzi w związku z tym wątpliwości, zdaniem Sądu Najwyższego, że zastosowanie w takiej sytuacji znajdzie rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 1 kwietnia 1985 r. wydane na podstawie upoważnienia ustawowego zawartego w art. 22 ust 1 pkt 4 ustawy z dnia 14 grudnia 1982 r. o zaopatrzeniu emerytalnym pracowników i ich rodzin (Dz.U. Nr 40, poz. 267 ze zm. - o z.e.p.), stanowiącego, że Rada Ministrów w drodze rozporządzenia określa zasady ustalania podstawy wymiaru świadczeń gdy pracownik zatrudniony był za granicą, szczególnie gdy się porówna - z jednej strony -

zakresy delegacji określone w obu ustawach (o z.e.p. oraz o emeryturach i rentach) - z drugiej zaś - treść regulacji. Zgodnie z § 10 pkt 2 tego rozporządzenia (z dnia 1 kwietnia 1985 r.), jeżeli w okresie, z którego wynagrodzenie przyjmuje się do ustalenia podstawy wymiaru, pracownik był zatrudniony za granicą, do ustalenia podstawy wymiaru przyjmuje się za okresy tego zatrudnienia: 1) kwoty, od których za te okresy opłacono składkę na ubezpieczenie społeczne w kraju, albo 2) jeżeli okres zatrudnienia za granicą przypada przed dniem 1 stycznia 1991 r. - kwoty wynagrodzenia przysługującego w tych okresach pracownikowi zatrudnionemu w kraju w takim samym lub podobnym charakterze, w jakim pracownik był zatrudniony przed wyjazdem za granicę.

W wyroku z dnia 4 marca 2010 r., II UK 306/09 (OSNP 2011 nr 17-18, poz. 236), Sąd Najwyższy wskazał, że podstawę wymiaru emerytury pracownika skierowanego do pracy za granicą przed 1 stycznia 1991 r. stanowi wynagrodzenie zastępcze, o którym mowa w § 10 pkt 2 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 1 kwietnia 1985 r., zachowujące moc i znajdujące dalej zastosowanie na podstawie art. 194 ustawy o emeryturach i rentach z FUS. *Nota bene* tzw. wynagrodzenie zastępcze jako podstawę wymiaru dla zatrudnionych za granicą przyjmowano również poprzednio na gruncie § 4 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 9 marca 1984 r. w sprawie okresów zatrudnienia za granicą i zasad udzielania świadczeń emerytalno-rentowych z tytułu tego zatrudnienia (Dz.U. Nr 17, poz. 81 ze zm.). Żadne odmienne regulacje, które pozwalałyby przyjmować za podstawę składek wynagrodzenie faktycznie wypłacone w czasie pracy za granicą, nie wynikały ani z obowiązującego wówczas rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 27 grudnia 1974 r. w sprawie niektórych praw i obowiązków pracowników skierowanych do pracy za granicę w celu realizacji budownictwa eksportowego i usług związanych z eksportem (Dz.U. 1990 r. Nr 44, poz. 259 ze zm.), ani z uchwały nr 71 Rady Ministrów z dnia 3 maja 1989 r. w sprawie zasad wynagradzania oraz przyznawania innych świadczeń związanych z pracą pracowników skierowanym do pracy za granicą w celu realizacji budownictwa eksportowego i usług eksportowych (M.P. Nr 14, poz. 106). Granica czasowa stosowania instytucji wynagrodzenia zastępczego do ustalenia podstawy wymiaru w pewnym stopniu koreluje ze wprowadzonym później rozwiązaniem zawartym w § 9 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 29 stycznia 1990 r. w sprawie wysokości i podstawy wymiaru składek na ubezpieczenie społeczne, zgłaszania do ubezpieczenia społecznego oraz rozliczania składek i świadczeń z ubezpieczenia społecznego (jednolity

tekst: Dz.U. z 1993 r. Nr 68, poz. 330 ze zm.), zgodnie z którym podstawę wymiaru składek na ubezpieczenie społeczne pracowników skierowanych do pracy za granicą w celu realizacji budownictwa eksportowego i usług eksportowych stanowi przeciętne wynagrodzenie. Należy także zaznaczyć, że brak normy prawnej, według której wynagrodzenia otrzymywane w czasie zatrudnienia za granicą stanowiłyby w pełni (w pełnej wysokości) podstawę wymiaru składki na ubezpieczenie społeczne według tych samych zasad jakie obowiązują dla zatrudnionych w kraju. Innymi słowy, uprawnione jest stwierdzenie, że tak przepis § 10 rozporządzenia z 1 kwietnia 1985 r. jaki i przepis § 9 rozporządzenia z 29 stycznia 1990 r., dotyczące podstawy wymiaru składek na ubezpieczenia społeczne zatrudnianych za granicą, stanowiły regulacje szczególne i samodzielne, skoro wprowadzały inną niż powszechna podstawę wymiaru składek obowiązującą dla zatrudnianych w kraju.

Tym się kierując - gdy podstawy skargi kasacyjnej nie zostały wykazane - orzeczono jak w sentencji na podstawie art. 398¹⁴ k.p.c.

=====